

พุทธทาส อินฺทปญฺโญ

คุณของมารดาบิดา

พระคุณของแม่

คุณของมารดาบิดา พระคุณของแม่

พุทธทาสภิกขุ

พิมพ์เป็นธรรมบรรณาการ

นางรัศมีเพ็ญ ณป้อมเพชร์

๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๓

คุณของมารดาบิดา

พระคุณของแม่

พระธรรมโกศาจารย์
(พุทธทาส อินฺทปญฺโญ)

สวนโมกขพลาราม
ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี

ปีที่พิมพ์ พฤษภาคม ๒๕๔๓
จัดพิมพ์โดย ธรรมทานมูลนิธิ

ผู้สนใจหนังสือเล่มนี้สามารถติดต่อได้ที่
ธรรมทานมูลนิธิ
๖๘/๑ หมู่ ๖ ต.เลม็ด อ.ไชยา จ.สุราษฎร์ธานี ๘๔๑๑๐
โทร. (๐๗๗) ๔๓๑๕๙๖, ๔๓๑๖๖๑-๒ โทรสาร (๐๗๗) ๔๓๑๕๙๗

สำนักพิมพ์

อนุโมทนา

(แด่บรรดาธรรมสหาย ผู้ช่วยระบือธรรม.)

ระเบิดคุณ ระบือธรรม ระบายธารแห่งศรัทธา
ระบือธรรมะ โอฬาร์ ระบือทุก ทิศาวร ฯ
ระบายธรรมะล้ำเลิศ ให้ก่อเกิด คุณากร
เกษมศานต์ สโมสร สงบเย็น เช่นสายธารา
ธรรมะบรรณที่หายไป ก็กลับมี โอกาสตระการ
บานเบิก ณ สถาน ศึกษาธรรม ประจำเมืองฯ
ระบือธรรมะอำไพ สดชื่นใจ มลังเมลือง
ทุกข์เข็ญ ระคายเคือง ก็พินาศ ประลาศไกล ฯ
ศีลธรรม ก็กลับมา ระบือทั่ว สังคมไทย
ความรัก ตระหนักใน ผู้เกิด แก่ และเจ็บตาย ฯ
อนุโมทนามา ประดาธรรมะสหาย
ระบือธรรมะกำจาย ประชาสุขะวัฒไน ฯ
โมทนา มาจากพุทธะ ทาสอันหทัยไพ
พุทธศาสตร์ พิลาศไพ- จิประภา สกาพร ฯ
สิบาทบุญ กุศลสิท- ธิ์อุทิศ บุษกร
องค์พระพุทธะ บิดร กตเวทิตากรม ฯ
เพื่อชาติ ประชาไทย ระบือไกล ด้วยคุณธรรม
พุทธศาสน์ ประสิทธิ์สัม- บูรณ์เบิก หทัยชน ฯ
จอมกษัตริย์ พระราชวง- ศ์ะ ยิ่งยง พิชัยพล
จงสุข ณ สากล- ะโลกนล้ำ สถาพร ฯ

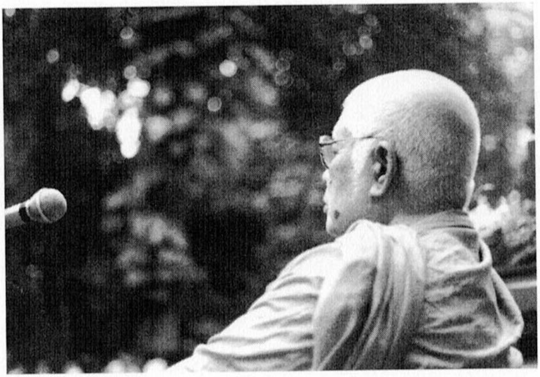
จาก พุทธทาส อินทปัญโญ.

โมกขพลาราม
ไชยา ๒ พย. ๓๐

คุณของมารดาบิดา

พระธรรมเทศนาในพรรษา
โดย
พระธรรมโกศาจารย์
(พุทธทาส อินฺทปญฺโญ)

๑๑ สิงหาคม ๒๕๒๒
สวนโมกขพลาราม

คุณของมารดาบิดา

นโม ตสฺส ภควโต
อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส
(3 ครั้ง)

พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร
ปุพฺพาจริยาติ วุจฺจเร
อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ
ปชาย อนุกมฺปกาติ
ธมฺโม สกฺกจฺจงฺ โสตพฺโพติ

ณ บัดนี้จะได้วิสัชนา ในพระธรรมเทศนา อันว่าด้วย **"มาตาปิตุกถา"** เป็นเครื่องประดับสติปัญญา ส่งเสริมศรัทธา ความเชื่อและวิริยะความพากเพียรของท่านทั้งหลาย ที่เป็นพุทธบริษัท ให้เจริญงอกงามก้าว

หน้ายิ่งๆ ขึ้นไป ในทางแห่งพระศาสนาของสมเด็จพระบรมศาสดา อันเป็นที่พึ่งของเราทั้งหลาย กว่าจะยุติลงด้วยเวลา.

ธรรมเทศนานี้เป็นปกติธรรมดา ปรารภเหตุเป็นพิเศษ เนื่องในการบำเพ็ญกุศลเฉลิมพระชนม์พรรษาสมเด็จพระนางเจ้าพระบรมราชินีนาถ ด้วย ซึ่งจะมีในวันพรุ่งนี้ แต่ทางการสั่งให้มีธรรมเทศนาในวันนี้.

นี่เป็นธรรมเทศนาพิเศษ ธรรมเทศนาโดยปกตินั้นก็คือว่า ในพรรษานี้วันนี้ก็เป็นวันพระ เรียกกันว่า **วันพระ มีความหมายอยู่สามประการด้วยกันคือ เป็นวันอุโบสถ, เป็นวันธัมมัสสวนะ, และเป็นวันพระ.**

ที่ว่าเป็นวันอุโบสถนั้น ก็คือวันนี้เป็นวันที่กำหนดไว้สำหรับรักษาศีลอุโบสถ ซึ่งท่านทั้งหลายก็ได้ประพฤติปฏิบัติกันอยู่แล้ว จนเป็นวันมีความหมายขึ้นมาวันหนึ่งเรียกว่า **วันอุโบสถ คือ วันถือศีลอุโบสถ.**

ที่เรียกว่า **วันธัมมัสสวนะ นั้น เพราะเป็นวันฟังธรรม** พุทธบริษัทถือว่า การฟังธรรมตามโอกาสนั้นเป็นความดี, เป็นระเบียบวินัย, ธรรมเนียมที่ดีและเป็นอุดมมงคล จึงได้มีธรรมเทศนา ในวันที่ควรจะมี และ

วันนั้นก็เรียกว่า วันธัมมัสสวนะ.

ดังที่เราก็ได้ทำมาแล้ว เป็นลำดับมา ตั้งแต่วันแรกเข้าพรรษา คือวันที่เรียกว่าวันพระนั้น ก็ขอให้ถือเอาตามความหมาย ตามคำๆ นั้น ที่ว่าวันประเสริฐ พระ แปลว่า ประเสริฐ, **วันพระ แปลว่า วันประเสริฐ.**

ประเสริฐอย่างไร? ก็ตอบได้หลายอย่าง หลายประการ คือทำให้ดีที่สุด แต่ที่ดีที่สุดนั้น ก็คือ *เป็นวันที่เราอยู่กับพระ* เป็นวันที่มีพระ วันนี้เป็นวันพระ เราก็ควรจะมีพระ แต่บางคนไม่รู้ไม่สนใจว่าเป็นวันพระ เพราะไม่ได้ทำอะไรให้เป็นพระ คนนั้นมันก็ไม่มีวันพระ วันพระคือวันอยู่กับพระ พระอะไร? พระ, พระพุทธเจ้านั่นเอง.

เมื่อพระพุทธเจ้าจะเสด็จปรินิพพานโดยเบญจขันธ์นั้น ก็ตรัสไว้ว่า "*ธรรมวินัยอันใดที่ตถาคตได้แสดงไว้ ได้บัญญัติไว้นั้นจักอยู่เป็นศาสดาแห่งพวกเธอทั้งหลาย หลังจากการล่วงลับไปแล้วแห่งเราโดยทางกาย*" โดยทางกายล่วงลับไปแล้ว นิพพานแล้ว เผาแล้วเหลือแต่พระธาตุแล้ว แต่ส่วนโดยพระองค์จริงนั้นยังอยู่ อย่างที่พระองค์ตรัสไว้ว่า **ธรรมะที่แสดงแล้ว วินัยที่บัญญัติ**

แล้วยังอยู่ตลอดไป คือตลอดมาจนถึงวันนี้ **นี่คือองค์พระพุทธเจ้าที่แท้จริง**

วันนี้เราก็เข้ามาอยู่กับพระธรรม ศึกษาธรรม, ปฏิบัติธรรม, ได้รับผลแห่งธรรม วันนี้เราก็มาอยู่กับพระวินัย, ศึกษาพระวินัย, ปฏิบัติพระวินัย, ได้รับผลแห่งพระวินัย เป็นอันว่าวันนี้เราอยู่กับพระพุทธเจ้า เราอยู่กับพระ เรามีพระ มันจึงเป็นวันพระสำหรับเรา โดยเฉพาะท่านทั้งหลายที่เป็นคฤหัสถ์ ขอให้พยายามช่วยกันให้มีวันพระ ให้จนได้.

พอถึงวันพระแล้วก็ทำตนให้อยู่กับพระ มีพระธรรมและวินัยที่พระองค์ทรงตั้งไว้ในฐานะเป็นพระศาสดานิรันดร หลังจากที่ล่วงลับไปแล้วโดยพระวรกาย วันนี้เราจึงพยายามเป็นพิเศษที่จะปฏิบัติธรรมะและปฏิบัติวินัย, แล้วก็มีธรรมะ, มีวินัย ได้รับผลปรากฏอยู่แก่ใจก็ชื่อว่าเรามีพระ เราจึงมีวันพระ ไม่เสียทีที่เป็นพุทธบริษัท ไม่รู้จักมีวันพระกับเขา.

ทบทวนอีกทีหนึ่งว่า วันนี้มีความหมายสามอย่าง มีความสำคัญสามอย่าง; ก็คือเป็นวันอุโบสถ**รักษาศีลอุโบสถ**เป็นพิเศษ ต่างไปกว่าวันธรรมดาซึ่งรักษากัน

แต่ศีล ๕ วันนี้เป็นวันอุโบสถ ที่นี้ก็เป็นวันที่**ฟังธรรม ศึกษาธรรม** จะได้เอาไป**ประพฤติ ปฏิบัติให้สำเร็จประโยชน์** ให้สติปัญญาในทางธรรม รุ่งเรือง สว่างไสวยิ่งๆ ขึ้นไป ทำอย่างนี้เรียกว่า วันธัมมัสสวนะ คือวันฟังธรรม

วันพระ เป็นวันที่ตั้งอกตั้งใจดีที่สุด อยู่กับพระพุทธเจ้า คือ พระธรรมและวินัย ที่ทรงแสดงไว้แล้ว ที่เราจะสามารถประพฤติปฏิบัติให้ดีที่สุดได้อย่างไร?

ข้อนี้คงทำไม่ได้เท่ากัน ภิกษุ สามเณร อุบาสก อุบาสิกา ชาวบ้าน หญิงชายทั้งหลาย ก็คงจะทำให้เท่ากันไม่ได้ แต่เมื่อได้ทำสุดความสามารถของตนๆ แล้ว ก็ถือว่าไม่บกพร่องในหน้าที่ ได้รับผลของการมีวันพระถึงที่สุดด้วยกันทั้งนั้น ขอให้ช่วยกันมีวันอุโบสถ วันธัมมัสสวนะ วันพระกันให้ถูกต้องแท้จริงยิ่ง ๆ ขึ้นไป โลกนี้ก็จะมีความสงบสุข โดยเฉพาะอย่างยิ่งสำหรับพุทธบริษัท ก็จะมีความเป็นพุทธบริษัท บริสุทธิ์ ผุดผ่อง.

เนื่องในวันนี้เป็นวันธัมมัสสวนะ มีการแสดงธรรม ให้ถือโอกาสรวมกันเป็นสองความหมาย โดยตามธรรมดาก็ต้องแสดงธรรมอย่างใดอย่างหนึ่งอยู่แล้ว

ในวันนี้ได้รับการขอร้องให้แสดงธรรม *เนื่องในวันเฉลิมพระชนม์พรรษา ของสมเด็จพระบรมราชินีนาถ* ก็เลยนึกว่า จะพูดเรื่องอะไรดี วันพรุ่งนี้ก็เป็นวันแม่ วันนี้ก็เป็นการเตรียมสำหรับวันแม่ มันก็ต้องหลีกไม่พ้นแล้วที่จะต้องพูดเรื่อง **"แม่"** หรือเรื่องพ่อ แม่ เรื่องพ่อแม่นี้ก็สามารถจะพูดจะแสดงเป็นธรรมเทศนาตามธรรมดาทั่วไปก็ได้ ดังหัวข้อที่ได้ยกขึ้นไว้ข้างต้นแล้วว่า *พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร* เป็นต้น ดังนี้

ทีนี้จะแสดงไว้ในอภิลักขิตสมัยบำเพ็ญกุศลเนื่องในการเฉลิมพระชนม์พรรษาก็ทำได้ โดยเนื้อความแห่งเรื่องนี้ก็มีการกล่าวถึง บิดามารดา ซึ่งมีความหมายสำหรับดึงออกมาเป็นวันแม่ ขอให้ท่านทั้งหลายพยายามทำในใจให้แยบคาย ฟังโดยเอื้อเฟื้อ โดยเคารพ ให้สำเร็จประโยชน์แก่การแสดงธรรม และการฟังธรรมด้วยกันทั้งสองฝ่าย เมื่อกล่าวง่ายๆ สั้นๆ ก็จะพูดว่า วันนี้เราจะพูดกันเรื่องพ่อแม่.

ทีนี้การพูดการแสดงนั้น มันมีอยู่หลายระดับ เป็นชั้นตื้นๆ ก็มี เป็นชั้นลึกๆ ก็มี ถ้าแสดงอย่างภาษาธรรมดาเรียกว่าโดยภาษาคน โดยบุคลาธิษฐานอย่างนี้ มันก็มี **พูดไปตามวัตถุ พูดไปตามบุคคล พูดไป**

ตามความรู้สึกธรรมดาสามัญของคนทั่วไป ถ้าทำอย่างนี้เรียกว่าแสดงโดยภาษาคน นี่ถ้าแสดงโดยภาษาธรรม ตามความหมายที่ลึกซึ้งไปกว่านั้นมาพูดกัน เดี๋ยวก็จะเข้าใจได้ว่ามันต่างกันอย่างไร ถ้าเราพูดว่าพ่อแม่ในภาษาคน มันก็เหมือนกับเด็ก ๆ มันก็รู้ว่าคนไหนเป็นพ่อ คนไหนเป็นแม่ เพราะทำหน้าที่ต่างกันอย่างไรอยู่ที่บ้าน นี่ก็คือพ่อแม่ในภาษาคน ตามความรู้สึกนึกคิด เห็นได้ของคนธรรมดา นี่ก็ไม่ต้องอธิบายหรอก พ่อแม่ให้กำเนิดมา แล้วก็เลี้ยงดู ช่วยเหลือกันสุดความสามารถของพ่อแม่ ตามประเพณีที่มีพ่อมีแม่ มีลูกมีหลาน มีเหลน แล้วแต่จะมี นี่เรียกว่าพ่อแม่ในภาษาคน.

แต่ถ้า**พ่อแม่ในภาษาธรรม** เขาไม่ได้เพ่งเล็งเอาที่ตัวร่างกายเช่นนั้น เพ่งเล็งถึงความหมายลึกซึ้งที่อยู่ในนั้น ดังพระพุทธภาษิตที่มีว่า *พฺรหฺมาติ มาตาปิตโร* มารดา บิดา ชื่อว่า**เป็นพรหม,** *ปุพฺพา จริยาติ วุจฺจเร* ท่านกล่าวว่า**เป็นบูรพาจารย์,** *อาหุเนยฺยา จ ปุตฺทานํ* **เป็นพระอรหันต์ของลูก,** *ปชาย อนุกมฺปกา* **เป็นผู้เอ็นดูประชาสัตว** ฟังดู

พรหมคือบิดามารดา บิดามารดาเป็นพรหม

นี่เรียกว่าพูดโดยภาษาธรรม ภาษาที่ลึกขึ้นไปกว่าภาษาคน พ่อแม่คือผู้ให้เกิดเรามาทางร่างกาย แต่ถ้าพูดว่าบิดามารดาเป็นพรหม เล็งถึงพระพรหมผู้สร้าง ก็คือ**บิดามารดาสร้างเรามา อย่างพระพรหมสร้างโลก.**

คำว่า พรหม หมายถึงความมีเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา ทำอะไรไปด้วยความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา แล้วก็เรียกว่า ทำเหมือนอย่างพรหม บิดาโดยแท้จริงก็ทำอย่างนั้น ทำแก่ลูกอย่างนั้น คือทำด้วยเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขาตลอดเวลา บิดามารดาจึงได้ชื่อว่าพรหมหรือพระพรหม ทุกคนควรจะมองดูให้รู้โดยประจักษ์แก่ใจว่า บิดามารดาเป็นพระพรหมแก่ลูกอย่างไร?

ข้อที่ว่า *ปุพฺพาจริยา ติ วุจฺจเร* บิดามารดาเป็น**บูรพาจารย์ แปลว่าอาจารย์คนแรก** ข้อนี้ถ้าสังเกตจะเห็นได้ง่ายไม่ลึกลับอะไร แต่คนไม่สังเกตก็คิดว่าบิดามารดาก็เป็นบิดามารดา ครูบาอาจารย์ก็อยู่ที่โรงเรียนที่วัดที่วา นี่ว่าบิดามารดานั่นแหละเป็นอาจารย์คนแรก พูดกันง่ายๆ **ก็คือว่า สอนลูกตั้งแต่ให้ดูดนม, ให้ถ่ายอุจจาระ, ให้ถ่ายปัสสาวะ, ให้ทำทุกอย่างเหมือนกับ**

เด็กเพิ่งคลอดมาต้องได้รับการสั่งสอนอะไรบ้าง มารดาเขาสอน

ยังสอนต่อไปจนกว่ามันจะโตจะใหญ่พอที่มันจะไปโรงเรียนได้ จึงจะส่งไปโรงเรียน ระยะนั้นหลายปีบิดามารดาสอน ก็เรียกว่าเป็นอาจารย์คนแรก ไม่มีใครจะแรกไปกว่านั้น เขาไม่ค่อยมองกัน ถ้ามองกันก็จะเห็นความสำคัญของบิดามารดาว่า **เป็นผู้ที่ปั้นลูกปั้นวิญญาณของลูกขึ้นมาทีเดียว** ทุกคนทั้งหญิงทั้งชายสังเกตดูเถอะ จะรู้ว่าที่เราเป็นอะไรอยู่ได้เดี๋ยวนี้ เพราะเป็นการปั้นของบิดามารดา มาตั้งแต่แรกคลอดตั้งแต่อ้อนแต่ออก ดังที่เรียกว่าอาจารย์คนแรก เราจะเป็นคนหยาบคายหรืออ่อนโยน แล้วแต่บิดามารดาปั้นมาแต่แรก.

เราจะเป็นคนซื่อตรง ไม่ซื่อตรง มันก็แล้วแต่บิดามารดาปั้นมาแต่แรก เราจะมีความคิด คิดผิด คิดถูก คิดเลว คิดดี มีนิสัยใจคออย่างไร ก็แล้วแต่บิดามารดาปั้นขึ้นมาตั้งแต่แรก มันเป็นการใส่ลงไปทีแรกแน่นแฟ้นมั่นคงมันเปลี่ยนยาก แล้วนิสัยใจคอที่เป็นมาตั้งแต่เด็กมันเปลี่ยนยาก มันฝังลงไปแน่นแฟ้น เมื่อบิดามารดาเป็นอาจารย์คนแรก ควรจะมองเห็นความสำคัญ

แล้วระมัดระวังกันให้ดีๆ บิดาก็ดี มารดาก็ดี จงระมัดระวังในเรื่องนี้ให้มาก ว่าท่านจะสร้างนรกหรือสวรรค์ให้แก่ลูกของท่านได้โดยไม่รู้สึกตัว ลูกเพิ่งคลอดมาใหม่ๆ เราสอนลงไปอย่างไร อบรมลงไปอย่างไร มันก็เป็นอย่างนั้น **มันจะมีอนาคตที่ดีหรือที่ไม่ดี มันก็แล้วแต่อาจารย์คนแรก.**

อาจารย์คนแรกนี้มันสอนอยู่หลายปีกว่าจะไปโรงเรียน เราจะมีนิสัยอย่างไร มันก็มาจากบิดามารดา จะขี้เหนียวอย่างยิ่ง หรือจะประหยัดพอดี หรือจะมีใจกว้างเกินพอดี มันก็แล้วแต่นิสัยที่บิดามารดาเขาใส่ให้มาในฐานะเป็นอาจารย์คนแรก เราจะเป็นคนสะเพร่าทำอะไรหวัดๆ หยาบๆ หรือเราจะเป็นคนละเอียดลออประณีตสังเกตสังกา นี่ก็แล้วแต่การกระทำของบิดามารดาที่อบรมมาแต่แรก *เด็กคนนั้นจะรอดตัวได้ หรือรอดตัวไม่ได้ มันขึ้นอยู่กับการสั่งสอนทีแรกของบิดามารดาเป็นส่วนใหญ่.*

เดี๋ยวนี้เรารอดตัวได้ ก็ควรจะขอบพระคุณบิดามารดาที่เรามาดี แล้วผู้ที่จะเป็นบิดามารดาต่อไปก็ขอให้ระวังเรื่องนี้ให้มากที่สุด จะสร้างลูกให้เป็นสัตว์ หรือจะสร้างลูกให้เป็นคน จะสร้างลูกให้เป็นมนุษย์ จะสร้าง

ลูกให้เป็นเทวดาอะไรก็ได้ทั้งนั้น มันแล้วแต่การกระทำของท่าน ควรจะเตรียมศึกษาให้ดีๆ ความรู้อย่างไร? ศีลธรรมอย่างไร? ธรรมะอย่างไร? ศึกษาไว้ให้เพียงพอสำหรับจะปั้นลูกของตนได้ตามที่ปรารถนา นี่คือคำอธิบายของคำว่า บิดา มารดา ท่านกล่าวว่าเป็นอาจารย์คนแรก.

นี่ถ้าต่อไปว่า *อาหุเนยฺยา จ ปุตฺตานํ* บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูก คำว่า **อาหุเนยฺย แปลว่า คู่ควรแก่การบูชา** บุคคลที่ควรแก่การบูชาสูงสุดคือพระอรหันต์ จึงแปลเสียเลยว่า *อาหุเนยฺย* นี่คือพระอรหันต์ บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูก ลูกควรจะเคารพบูชาสูงสุดหมดไม่มีเหลือ เรียกว่าบิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูก จะต้องเคารพ จะต้องเชื่อฟัง จะต้องยอมให้ทุกอย่าง.

เด็กบางคนเขามาถามว่า ถ้าบิดามารดาชั่ว กินเหล้า เล่นไพ่ ขโมย เราจะทำอย่างไร? เราจะเคารพบิดามารดาได้อย่างไร? ก็บอกว่านั่นมันก็ส่วนของบิดามารดา ส่วนเรายังต้องคงเคารพในฐานะที่เป็นบิดามารดา ถ้าเราเก่งพอ เราก็สามารถจะพูดจา อุตส่าห์ทนยากทนลำบากพูดจา ให้บิดามารดาละสิ่งเหล่านั้น

เสีย ก็คือการสนองพระคุณของบิดามารดาเป็นอย่างยิ่ง อย่าได้ละเลยเสีย อย่าได้ดูถูกดูหมิ่นบิดามารดา แม้ว่ากำลังเป็นอย่างนั้นอยู่ เราจะถือว่าบิดามารดาโดยความหมายแล้ว ก็เป็นพรหมของลูก เป็นบุพพาจารย์ของลูก เป็นพระอรหันต์ของลูกตลอดไป.

ผู้ที่มีบิดามารดาไม่ตั้งอยู่ในธรรม ก็อย่าเพ่อดูถูกดูหมิ่น จะต้องเคารพส่วนที่เป็นบิดามารดา แล้วพยายามแก้ไขไปตามเรื่อง ทำความเข้าใจกันให้ถึงที่สุด มันก็จะต้องได้ ถ้าทำได้ก็ยิ่งเป็นบุญเป็นกุศลอันสูงสุด เป็นการทดแทนพระคุณบิดามารดาอันสูงสุด นี่เรียกว่า บิดามารดาเป็นพระอรหันต์ของลูก

ปชาย อนุกมฺปกา นี่เป็นคำกล่าวรวบหมดว่าเป็นผู้เอ็นดูสัตว์ **ปชา นี่แปลว่าสัตว์ทั้งหลาย ทั้งปวง ทั้งหมด ทั้งสิ้น ทั้งโลก ทั้งจักรวาลก็ได้** แล้วคนที่มาเอ็นดูแก่สัตว์ทั้งหมดนี้ ไม่มีใครนอกจาก บิดามารดา จึงเป็นการกล่าวว่า**บิดามารดา คือผู้เอ็นดูสัตว์** เป็นธรรมดา เป็นลักษณะปกติธรรมดา เราก็แยกดูกันเป็นคนๆ ว่า ใครมันรักเรามากที่สุดในโลกนี้ ก็ไปพบว่าบิดามารดา ทุกคนในโลกนี้ก็เป็นเช่นนั้น บิดามารดาคือผู้มีความเอ็นดูกรุณาต่อประชาสัตว์ทั้งหมดทั้งสิ้น นี้ก็

แสดงให้เห็นว่า บิดามารดามีความหมายพิเศษอย่างนี้ ไม่ใช่เพียงแต่ว่าคลอดลูกออกมาโดยทางวัตถุ โดยทางร่างกาย นั่นก็บอกแล้วน่ะ ที่แรกว่า ภาษาคนล้วนๆ นะ บิดามารดาคือผู้ให้กำเนิดเรามา.

แต่ว่าภาษาธรรมที่ลึกลงไป ไม่เอาวัตถุร่างกายเป็นประมาณแล้ว *บิดามารดาคือพระพรหม, บิดามารดาคือบูรพาจารย์, บิดามารดาคือพระอรหันต์, บิดามารดาคือผู้เอ็นดูสรรพสัตว์* แม้ว่าจะเป็นการเอ็นดูในระดับธรรมดาสามัญก็เรียกว่า เป็นผู้เอ็นดูสรรพสัตว์ เหมือนกับพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเอ็นดูสรรพสัตว์ แต่เป็นความเอ็นดูในระดับที่สูงขึ้นไปด้วยคุณธรรม แต่ถึงอย่างไรก็ดี *บิดามารดาทั้งโลก ก็คือผู้เอ็นดูสัตว์โลกทั้งโลก เรียกว่าบิดามารดาในภาษาธรรม.*

ทีนี้จะพูดบิดามารดาในภาษาธรรมให้ยิ่งขึ้นไปอีกจะเอามั้ย *ก็พูดได้ บิดามารดาในภาษาธรรมนั้น* อยากจะพูดว่า *พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์เป็นพี่* ใครฟังไม่ออก อาตมาก็เป่าปี่ให้ตัวเองฟัง แรดทั้งหลายไม่ต้องฟัง ว่าพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ รู้ไหมว่าเป็นพ่ออย่างไร? แล้วพระธรรมเป็นแม่ เป็นอย่างไร? แล้วพระสงฆ์เป็นพี่คืออย่างไร?

พระพุทธเจ้าเป็นต้นเหตุ ให้เกิดพระธรรม พระธรรมก็สร้างเรามา เราเกิดมาจากไหน พูดกันภาษาสูงสุด ก็ว่าพระธรรมสร้างมา กฎของธรรมชาติหรืออะไรก็แล้วแต่จะเรียก ที่เรียกว่าพระธรรมได้ก็แล้วกัน พระธรรมเหมือนกับแม่คลอดเรามา พระพุทธเจ้าเหมือนกับพ่อ ทำให้เกิด ความเกิดอันนี้ขึ้นมา แล้วพระสงฆ์คือผู้ที่เกิดก่อนเรา เราเรียกว่าเป็นพี่.

เพราะฉะนั้นพุทธบริษัทที่ดีนะ ไม่ใช่ที่เลวนะ ไม่ใช่ที่ไร้ความหมาย ควรจะมีพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ มีพระธรรมเป็นแม่ มีพระสงฆ์เป็นพี่ได้ด้วยกันทุกคน แต่ถ้ามันเป็นพุทธบริษัทแต่ปาก พุทธบริษัทไม่จริง พุทธบริษัทหลอกลวงมันก็ไม่มีโอกาสจะเป็นเช่นนี้ เพราะว่าพระพุทธเจ้าคืออะไรมันก็ไม่รู้จัก พระธรรมคืออะไรมันก็ไม่รู้จัก พระสงฆ์คืออะไรมันก็ไม่รู้จัก เมื่อเรารู้ตามที่เราเรียนมาแล้วว่าพระพุทธเจ้า พระธรรม พระสงฆ์คืออะไร?

แต่ต้องการให้ดูให้ลึกให้ยิ่งขึ้นไป พระพุทธเจ้าพระองค์จริงนั้นอยู่ที่ไหน? คือ **สติปัญญาสูงสุดรู้เรื่องดับทุกข์ เรื่องดับทุกข์นั้นเป็นพระธรรม** พระธรรมนั้นก็ทำให้เราเกิดใหม่เป็นคนดับทุกข์ได้ เราเป็นคนโง่

พวกเราส่วนมาก ไม่รู้สัจจภาวะของเราเองที่มีอยู่จริง
คือความที่ พระพุทธเป็นพ่อ พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์เป็นพี่
จึงยังเคว้งคว้างกันไปหมด ฯ

ดับทุกข์ไม่เป็นก็ตายเสีย แล้วเกิดใหม่เป็นพุทธบริษัท เป็นบุคคลที่รู้จักพระธรรม ดับทุกข์ได้ นี่มันเหมือนกับเกิดใหม่ มันเกิดใหม่มาเป็นคนที่ดับทุกข์ได้ คนนี้มันเกิดใหม่แล้ว มันมีพระธรรมเป็นแม่ มีพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ พระสงฆ์ที่มาก่อนหน้าเราเกิดก่อนเราก็เป็นพี่ เป็นพี่ของเรา อย่างนี้เรียกว่าพูดภาษาธรรมที่ยิ่งขึ้นไป ลองเทียบกันดูใหม่ก็ได้.

ภาษาคน พ่อแม่ที่คลอดลูกออกมาตามธรรมดา หมา แมวก็คลอดได้คลอดเป็น อย่างนี้พ่อแม่ในความหมายภาษาคนธรรมดา นี่ภาษาธรรมทีแรกก็พูดพ่อแม่เป็นพรหม, พ่อแม่เป็นบูรพาจารย์, พ่อแม่เป็นพระอรหันต์ของลูก, พ่อแม่เป็นผู้เอ็นดูสรรพสัตว์ เขาไม่ได้พูดกันที่เนื้อหนังร่างกายแล้ว พูดกันถึงการกระทำอันเร้นลับลึกซึ้งแล้ว อย่างนี้สุนัขกับแมวทำไม่ได้ การเป็นพ่อแม่อย่างที่สุนัขและแมวก็เป็นได้นั้น ก็อย่างทีแรก คือว่าเกิดมาแล้ว สูงขึ้นไปมันก็กลายเป็นว่า เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ของตน, เป็นพระพรหมของลูก, เป็นบูรพาจารย์ของลูก, เป็นพระอรหันต์ของลูก, เป็นผู้ที่มีความเมตตากรุณาแก่สรรพสัตว์ไม่มีใครยิ่งกว่า ลองคิดดูเถอะว่า **ใครรักเราที่สุดในโลกนี้** มันก็ไม่เว้นพ่อแม่

ไม่มีอะไรนอกไปจากพ่อแม่ นั่นภาษาธรรมพูดอย่างนั้น.

ทีนี้ภาษาธรรมให้เข้มข้นขึ้นไปอีก ก็เลยพูดว่า เรานี่มีพระพุทธเจ้าเป็นพ่อ มีพระธรรมเป็นแม่ มีพระสงฆ์เป็นพี่ **พ่อก็คือทำให้เรามีธรรมะ ธรรมะก็คือสิ่งที่ตัดกิเลสดับทุกข์ได้** เราเลยมีพุทธะ ธรรมะเป็นพ่อแม่ แล้วสังฆะที่เกิดก่อนเราก็เป็นพี่ทั้งหมด ถ้าใครทำเป็นได้อย่างนี้ก็เรียกว่าได้รับสิ่งที่ดีที่สุด ที่พุทธบริษัทจะพึงได้รับ แล้วเป็นพุทธบริษัทสูงสุดแท้จริง ไม่เสียทีที่เกิดมาเป็นมนุษย์และได้พบพระพุทธศาสนา

ขอให้ทุกคนจงได้พยายาม ให้สุดความสามารถของตน จนถึงกับรู้สึกว่าอย่างนี้จริงๆ ว่า พระพุทธเจ้าเป็นพ่อ พระธรรมเป็นแม่ พระสงฆ์ทั้งหลายเป็นพี่ แล้วก็จะมีปีติปราโมทย์ มีจิตใจหลุดพ้นไปจากความผูกพันรัดรึงอะไรต่างๆ ได้ ด้วยเหตุที่ว่า มีความศรัทธา มีปัญญา มีบริสุทธิ์อะไรรวมกันหมด อยู่ในบุคคลนั้น.

นี่เราจะนึกถึงพ่อแม่ในระดับนี้กันหรือไม่ เปรียบเทียบกันก็ได้ว่า แม่เลี้ยงเรามาอย่างไร พระธรรมก็เลี้ยงเรามาอย่างนั้น พ่อแม่เป็นต้นเหตุให้เกิดกำเนิดอย่างไร พระพุทธเจ้าก็เป็นต้นเหตุให้เกิดกำเนิด คือเป็น

อริยบุคคลขึ้นมาจากความเป็นบุถุชนอย่างนั้น พระสงฆ์ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบล่วงหน้าไปมากแล้ว ก็เหมือนกับเป็นพี่ของเรา.

นี่ว่าจะพูดกันถึงว่า วันแม่หรือวันของพ่อแม่ มันก็พูดได้มากอย่างนี้ จะพูดให้มากกว่านี้ก็ได้ แต่เดี๋ยวจะเป็นเรื่องเป่าปี่ให้ตัวเองฟังมากเกินไปเสียอีก พูดเท่านี้ก็พอ ว่าเราขอร้องว่า ขอให้พยายามมีบิดามารดาในภาษาธรรม ให้มีบิดามารดาในภาษาธรรมที่สูงยิ่งขึ้นไปอีก ขอให้เป็นบุตรที่ดีที่สุด ประเสริฐที่สุด คือทำหน้าที่ของตน ไม่มีบกพร่องเลย บุตรมีหน้าที่อย่างไร ทำหน้าที่ของตนให้ถึงที่สุด อย่างน้อยที่สุด ใครๆ ก็มองเห็นที่*สัตว์เดรัจฉานก็ทำเป็น* มีบุตรก็เพื่ออย่าให้สูญพันธุ์ *มีบุตรเพียงแต่ว่าอย่าให้มันสูญพันธุ์* ต้นไม้มันก็มีเป็นน่ะ มันมีลูกไม้เพื่อไม่ให้สูญพันธุ์ กา ไก่ หมา แมว มันก็มีลูกไม่ให้สูญพันธุ์ สุนัขมันไม่สูญพันธุ์ มันมาตั้งกี่พันกี่หมื่นปีมาแล้ว มีบุตรเพียงไม่ให้สูญพันธุ์ นี่มันธรรมชาติธรรมดาชั้นต่ำเกินไป

อาตมาสอนให้เด็กๆ เขาท่องไว้ว่า **บุตรนี้คือใคร? บุตรนี้คือผู้ที่เกิดมาสำหรับทำให้บิดามารดาสบายใจชื่นใจ ไม่ใช่บุตรที่เกิดมาเพียงเพื่ออย่าให้**

สูญพันธุ์ บุตรนี่คือผู้ที่เกิดมาเพื่อทำให้บิดามารดาสบายใจ นี่เหมาะสำหรับมนุษย์หรือคน ถ้าสัตว์มันทำไม่ได้หรอก เกิดมาทำให้บิดามารดาสบายใจมันชั่วขณะเล็กๆ น้อยๆ แต่คนนี่ทำได้ มันทำให้บิดามารดาสบายใจอยู่ตลอดเวลา เรียกว่าลูกคือผู้ที่เกิดมาให้พ่อแม่สบายใจ.

ลูกคนไหนทำให้บิดามารดาไม่สบายใจ มันก็ไม่ใช่ลูก หรือมันก็เป็นลูกที่เลวที่ใช้ไม่ได้ หรือจะไม่ใช่ลูกเสียมากกว่า **ลูกที่ทำให้บิดามารดาร้อนใจน้ำตาไหล นี่เป็นลูกที่เลวที่สุด สุดเลวของลูก** เพียงแต่ทำให้บิดามารดาร้อนใจแม้ไม่ถึงน้ำตาไหลมันก็ยังเลวมากอยู่แล้ว เด็กๆ คนไหน อย่าได้กล้าทำให้บิดามารดาร้อนใจ เพียงแต่ร้อนใจก็ไม่ควรแล้ว อย่าถึงกับต้องน้ำตาไหลเลย.

มันเห็นปรากฏอยู่ว่า บิดามารดาต้องน้ำตาไหลอยู่บ่อยๆ เมื่อไม่กี่วันนี้ก็มาที่นี่ น้ำตาเต็มหน้า เต็มตามา ถามว่าเป็นทุกข์อะไร? บอกว่า ไปกู้เงินเขา ให้ลูกไปเรียนที่กรุงเทพฯ พี่มันเรียนจบแล้ว มันไม่ช่วยใช้หนี้เลย มันเรียนจบแล้วทำงานแล้ว แล้วมันไม่ช่วยให้น้องมันได้เรียนด้วย แล้วน้องมันก็ขอให้แม่ไปกู้เงินใหม่ ให้น้องเรียน แม่ก็ไม่กล้าทำ เพราะว่าหนี้เก่าก็

ยังไม่ได้ใช้ แม่เลยน้ำตาไหลเป็นทุกข์นี่ดูซิลูก.

มันอยู่ในพวกไหน? ที่ถึงกับทำให้มารดาน้ำตาไหล ก็บอกว่ามันเป็นอย่างนี้เอง ถ้าลูกชนิดนั้นก็เป็นอย่างนั้นเอง ถ้าลูกชนิดอื่นมันก็เป็นอย่างอื่น คุณลองไปคิดดูสิอย่าต้องทำให้มันเป็นซ้ำรอย.

ก็เรียกว่าเป็นปัญหาสำหรับแม่ แม่รักลูกถึงขนาดนี้ ไปกู้เงินมาให้เรียน เรียนแล้วก็ทำให้แม่น้ำตาไหลต่อไปอีก เข้าใจว่า คงจะไม่มีในหมู่พวกเรา ถ้าใครกำลังจะมีก็หยุดเสียอย่าทำเลย นึกถึงบุญคุณของพ่อแม่ เรียนแล้วมีการได้รับประโยชน์แล้วก็ช่วยเหลือพ่อแม่ เปลื้องหนี้พ่อแม่ ช่วยเหลือน้อง บรรเทาภาระของพ่อแม่ นี่เรียกว่าลูกคือผู้ที่เกิดมาทำให้พ่อแม่สบายใจ.

บอกเด็กบ้างไว้ว่า *แม่คือธนาคารที่เราเบิกเงินได้เรื่อยโดยไม่ต้องฝาก* นี่แม่พ่อที่เราเบิกเงิน เป็นเหมือนธนาคารที่เราเบิกเงินได้เรื่อยโดยไม่ต้องฝาก แล้วควรจะนึกถึงพระคุณของพ่อ ของแม่สักเท่าไร นั่นมันเป็นเรื่องที่พอจะมองเห็นได้.

ขออย่าได้ทำให้เกิดความเสียหายขึ้นแก่เกียรติยศแห่งความเป็นมนุษย์ของเรา ความเป็น

มนุษย์มันมีจิตใจสูง มันก็สูง แล้วขอให้สูง มีความรู้สึกสูง มีความประพฤติกระทำสูง มีการได้รับผลที่สูง คืออยู่กันด้วยความสงบสุข มีจิตใจเป็นที่พอใจ ในการที่ได้มีชีวิตอยู่.

ในบาลี มีการกล่าวถึงบุตรที่ดีเรียกว่า ***อภิชาตบุตร*** *คือรวย สวย เก่ง กล้า สามารถกว่าบิดามารดา, แล้วบุตรที่พอเสมอกับบิดามารดา เรียกว่า* ***อนุชาตบุตร*** *ร่ำรวยมีหน้ามีตา มีทรัพย์อะไรเสมอกันกับบิดามารดานี่ก็มีอยู่พวกหนึ่ง, แล้วที่มันเลวกว่ามันทำไม่ได้ถึงเพียงนั้น ก็เรียกว่า****อวชาตบุตร.***

บัณฑิตทั้งหลาย มีพระพุทธเจ้าเป็นประธาน ถือว่าบุตรสามความหมายนี้ มีความหมายสำคัญอะไร **บุตรที่มีความเป็นบุตรประเสริฐที่สุด คือบุตรที่เชื่อฟังบิดามารดา** มันจะรวยกว่า รวยเท่ากันหรือจนกว่า ถ้ามันเชื่อฟังบิดามารดา มันทำให้บิดามารดาชื่นใจสบายใจ มันตรงกับความหมายของคำว่าบุตรคือผู้ที่เกิดมาเพื่อทำให้บิดามารดาให้สบายใจ ถึงถ้ามันจะจน แต่ถ้ามันกตัญญู มันรู้คุณของบิดามารดา มันก็ดีกว่าบุตรที่ร่ำรวย มีอำนาจวาสนา แต่ไม่รู้คุณของบิดามารดา ทีนี้เรานี่แหละจะเลือกเอาบุตรชนิดไหน?

ถ้าเลือกตามที่พระพุทธเจ้าท่านสอนไว้ ก็เลือกเอาบุตรที่เชื่อฟัง มันจะรวยกว่าจะรวยเท่ากัน มันจะจนกว่า ก็ไม่ต้องไปนึกถึงมัน นึกถึง**บุตรที่ดีเคารพบิดามารดา เชื่อฟังบิดามารดา เอื้อเฟื้อแก่บิดามารดา มุ่งหมายแต่จะทำให้บิดามารดามีความสบายใจ นี่เรียกว่าบุตรหรือหน้าที่ฝ่ายบุตร.**

ถ้าจะจัดเป็นอย่างนี้ ก็นึกถึงความหมายของคำว่าบิดามารดาอย่างที่กล่าวมาแล้ว ว่าท่านเป็นพรหมของบุตร, เป็นอาจารย์คนแรกของบุตร, เป็นพระอรหันต์ของบุตร, เป็นผู้เอ็นดูสรรพสัตว์ในสากลโลก แล้วเราก็จะเป็นบุตรที่ดีของบิดามารดา สนองความประสงค์ของบิดามารดา โดยทุกอย่างทุกประการ นั่นชื่อว่าบุตรที่เชื่อฟัง.

เอาล่ะ เริ่มต้นอีกนิดว่า มีพระพุทธเจ้าเป็นพ่อมีพระธรรมเป็นแม่ นี่เราจะสนองพระคุณของท่านอย่างไร? พระพุทธเจ้าท่านทรงประสงค์อะไร เราก็ทำอย่างนั้น พระธรรมมีความมุ่งหมายอย่างไร เราก็ทำอย่างนั้น พระธรรมมีความมุ่งหมายเพื่อจะดับทุกข์ของตนเองและผู้อื่น เราก็พยายามดับทุกข์ทั้งของตนเองและผู้อื่น เราก็เป็นลูกของพระธรรม พระพุทธเจ้าประสงค์

ว่า เธอทั้งหลายจงประพฤติประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ เราอุตสาห์เสียสละทุกสิ่งทุกอย่าง ทุกประการ ช่วยกันคนละไม้คนละมือ เพื่อสืบศาสนา สืบพระธรรมไว้ให้เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์.

เทวดาในที่นี้หมายถึงคนรวย คนไม่ต้องออกเหงื่ออีกต่อไปเรียกว่าเทวดา มนุษย์คือผู้เป็นอยู่ด้วยเหงื่อต้องคลุกเคล้ากันไปกับเหงื่อ แต่ว่าทั้งสองพวกนี้ก็ยังไม่พ้นทุกข์ ยังมีทุกข์ เทวดามีความทุกข์ตามแบบเทวดามนุษย์มีความทุกข์ตามแบบของมนุษย์ พูดให้ชัดกว่านี้ก็ว่า*คนรวยมีความทุกข์ไปตามแบบของคนรวยมันอยากโง่ มันมีโลภะ โทสะ โมหะ มันก็น้ำตาไหลอัดอั้นตันใจบ่อยๆ เพราะความรวยของมัน* ก็แปลว่าคนรวยก็มีความทุกข์ไปตามแบบของคนรวย *ทีนี้คนจนก็ไม่ต้องพูดดูแล้วก็ความโง่ของมันมีโลภะ โทสะ โมหะไปตามแบบของมัน แล้วไปบูชาอบายมุข ดื่มน้ำเมาเที่ยวกลางคืน ดูการละเล่น เล่นการพนัน คบคนชั่วเป็นมิตร เกียจคร้านทำการงาน* จึงได้ยากได้จน มันเรียนทางลัด มันจี้ปล้นขโมย มาแก้ความจนของมัน มันก็ยิ่งเป็นทุกข์มากขึ้น.

แปลว่าคนจนมีความทุกข์ไปตามแบบคนจน คนรวยมีความทุกข์ไปตามแบบคนรวย เทวดามีความทุกข์ไปตามแบบของเทวดา เพราะยังมีกิเลสตัณหา คนมนุษย์ก็ทุกข์ไปตามแบบของมนุษย์.

พระพุทธเจ้าตรัสว่า "*ตถาคตเกิดขึ้นมาในโลกนี้เพื่อประโยชน์เกื้อกูลสัตว์ทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ และธรรมวินัยที่ตถาคตแสดงไว้บัญญัติไว้นี่ก็เพื่อประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวงทั้งเทวดาและมนุษย์ เธอทั้งหลายจงช่วยกันรักษาไว้ซึ่งธรรมวินัยนี้ไว้เพื่อเป็นประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์*" ถ้าว่าเราควรจะเน้นตรงที่ว่า ช่วยกันทำให้เช่นนั้น ก็เพื่อว่าได้เป็นประโยชน์แก่สัตว์ทั้งหลาย ทั้งเทวดาและมนุษย์.

เมื่อเราถือว่าท่านเป็นพ่อเรา เป็นลูก จะสนองพระคุณเสียสละทุกอย่างทุกประการ ที่จะทำให้เกิดความสุขประโยชน์เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งปวง ทั้งเทวดาและมนุษย์ ช่วยกันเผยแผ่ศาสนา ช่วยกันร่วมมือให้เกิดการเผยแผ่ในพระศาสนา ให้มีการปฏิบัติธรรมมันมีอยู่เป็นชั้นๆ ช่วยกันได้เป็นชั้นๆ อย่างในวัดๆ หนึ่งมีกิจการงานหลายรูปแบบ หลายระดับ หลายขั้นตอน

แต่ว่าทุกขั้นตอนทั้งหมดนั้น เป็นไปเพื่อให้วัด.

นี่มันมีอยู่เพื่อเป็นแสงสว่างของสัตว์ทั้งหลายทั้งปวง จะได้ศึกษาปฏิบัติและดับทุกข์ได้ คนๆ เดียวทำไม่ได้ จะเก่งอย่างไรก็ทำไม่ได้ มันทำไม่ได้หมด เพราะฉะนั้นเราจึงต้องช่วยกัน แม้แต่คนเก็บกวาดขยะในวัดนี่มันก็ยังต้องมี เมื่อมีแล้วมันก็เป็นหุ้นส่วนเป็นผู้ร่วมมือ เป็นหุ้นส่วนที่ทำให้การนี้มันเป็นไปได้ ให้มีศาสนาของพระองค์อยู่ในโลกนี้ได้ คือมีคนบวช มีคนเรียน มีคนปฏิบัติ มีคนได้รับผลของการปฏิบัติ แล้วก็สั่งสอนสืบๆ กันไป มันก็เกิดประโยชน์สุข เกื้อกูลแก่สัตว์ทั้งหลายทั้งเทวดาและมนุษย์ ขอให้ทุกคนเมื่อคิดอย่างอื่นไม่ออกก็คิดอย่างนี้ ก็ช่วยกันทำในลักษณะนี้เป็นการสนองพระคุณของพระพุทธเจ้าผู้ที่เป็นพ่อ พระคุณของพระธรรมผู้เป็นแม่ สนองพระคุณของพระสงฆ์ผู้เป็นพี่ นี่ก็เรียกว่าบุตรที่ดีที่สุดของบิดามารดา ก็เป็นอันว่าเรารู้จักพ่อ รู้จักแม่ รู้จักลูก รู้จักพี่ รู้จักพ่อ รู้จักแม่ รู้จักพี่ รู้จักตัวเองที่เป็นลูก ก็ไปดูให้ถูกต้อง ตามหน้าที่ของตนๆ อย่างน้อยที่สุดท่านทั้งหลายก็คงจะเข้าใจภาษาพูด หรือวิธีใช้ภาษาพูดแจ่มแจ้งยิ่งๆ ขึ้นไป.

ที่จริงก็ได้พูดกันมานานแล้ว อธิบายกันมานาน

แล้ว ว่าภาษาคนภาษาธรรมมีอยู่สองภาษาเป็นอย่างไร แต่ดูยังเข้าใจกันผิวๆ เผินๆ ต้องขอโทษที่ต้องมาพูดอีกไม่ใช่มาแกล้งพูดให้หนวกหู ให้เบื่อ มันยังต้องพูดอีก ตลอดเวลาที่ยังไม่เข้าใจ มันก็ต้องพูดเรื่อยไป ใครจะเบื่อ ใครจะไม่รับรู้ดีกว่า จะพูดจนกว่าจะเข้าใจ ก่อนอื่นจะมีอะไร จะมองอะไร จะเข้าใจอะไร ขอให้เข้าใจทั้งโดยภาษาคน และภาษาธรรม.

ดังที่จะสรุปได้อีกทีหนึ่งว่า *ถ้าพูดโดยภาษาคนพ่อแม่ก็คือผู้ที่คลอดลูกมาในลักษณะที่เป็นการสืบพันธุ์เหมือนกับสัตว์ทั้งหลายก็ทำเป็น แต่ถ้ามองดูในภาษาธรรมแล้ว มันไม่ใช่อย่างนั้นมันไกลกว่านั้นมาก พ่อแม่คือพระพรหม พ่อแม่คือบูรพาจารย์ พ่อแม่คือพระอรหันต์ พ่อแม่คือผู้เอ็นดูสรรพสัตว์ ถ้าหากว่าเป็นภาษาธรรมยิ่งไปกว่านั้นอีก พ่อคือพระพุทธเจ้า แม่คือพระธรรม พี่คือพระสงฆ์* นี่เป็นหัวข้อที่จะถือเป็นหลักปฏิบัติได้ แล้วขยายให้ละเอียดออกไป.

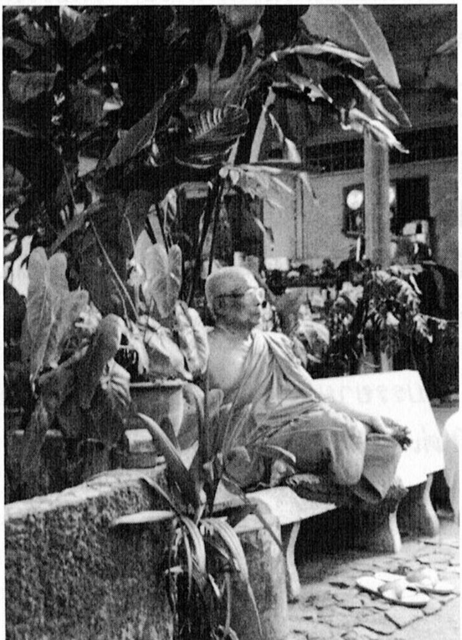
ในวันนี้ก็พูดได้แต่หัวข้อพอเป็นหลัก พอสมควรแก่เวลา ขอให้ท่านทั้งหลายได้มีบิดามารดาที่ดี จะได้เป็นบุตรที่ดี ซึ่งตรงทั้งสองฝ่าย ตรงแก่ความประสงค์ทั้งสองฝ่าย คือฝ่ายพระธรรมและฝ่ายโลก ฝ่ายพระ

ศาสนาก็ต้องการบุตรที่ดี บิดามารดาที่ดี ฝ่ายพระธรรมก็ต้องการบุตรที่ดี บิดามารดาที่ดี ไม่ว่าจะมองกันในฝ่ายไหนล้วนแต่ต้องการบุตรที่ดี บิดามารดาที่ดี พี่น้องลูกหลานที่ดี ทั้งหมดนี้สำเร็จด้วยการมีธรรมะ มีพระพุทธ มีพระธรรม มีพระสงฆ์ อยู่กับเนื้อกับตัว แล้วปัญหาต่างๆ ก็จะหมดไป.

อาตมาเห็นว่าเป็นการบรรยายที่พอสมควรแก่เวลา ให้ท่านทั้งหลายก็คงจะได้จดจำเอาไปคิดนึกศึกษา เห็นด้วยแล้วก็ปฏิบัติตาม ถ้าไม่เห็นด้วยก็ไม่ต้อง อาตมาก็เป่าปี่ฟังเองตลอดไป

การบรรยายสมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติธรรมเทศนาไว้แต่เพียงนี้

เอวํ ก็มีด้วยประการฉะนี้

พระคุณของแม่

ธรรมบรรยายพิเศษ
โดย
พระธรรมโกศาจารย์
(พุทธทาส อินฺทปญฺโญ)

๒๕ ตุลาคม ๒๕๓๕
สวนโมกขพลาราม

ฉัน – รัก – พ่อ.

ฉันรักพ่อ เพราะพ่อ หยอกล้อดี
ทำจั๊กจี้ กอดรัด อัดตัวฉัน
ฉันรักพ่อ เพราะพูดจ้อ ได้ด้วยกัน
จับแขนมั่น เมื่อเดินเล่น เป็นประจำ.

ฉันรักพ่อ เพราะถนอม หอมแก้มหนู
น้ำตาพรู บางเวลา ดูน่าขำ
น้ำตายิ้ม อิ่มใจ ไม่ชอกช้ำ
มันยิ่งทำ ให้รักพ่อ มากต่อไป.

โอ้ลูกเอ๋ย พ่อก็เคย คิดอย่างนั้น
แต่สักวัน มันจะต้อง ร้องไห้ใหญ่
เพราะรักมาก ยามจาก จะยากใจ
คิดเสียใหม่ เถิดลูก ให้ถูกตรง.

พระคุณของแม่

ท่านผู้ฟังทั้งหลาย,

การบรรยายธรรมในวันนี้จะพูดกันถึงเรื่องของแม่ **"เรื่องพระคุณของแม่, เรื่องแม่ของเรา, เรื่องบทบาทของคุณแม่"** มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ เพื่อให้รู้เรื่องพระคุณของแมโดยแท้จริง.

พระคุณของแม่กล่าวกันโดยใจความแล้ว ก็คือ เรื่อง *การก้าวไปของคุณแม่* คุณแม่มีการก้าวไป, โดยประสงค์แล้วคุณแม่มีการก้าวไป การก้าวไปของคุณแม่นี่ มันมีเรื่องขององค์ประกอบของคุณแม่ แล้วคุณแม่ก้าวไปอย่างไร? แล้วจะได้ลุถึงสิ่งใด ๆ?

จะกล่าวโดยหัวข้อธรรมะที่ค่อนข้างละเอียด หรือพิศดารสักหน่อย อาจจะฟังไม่ถูก แต่ถ้าพยายามกันจริงๆ จะต้องฟังถูก แบ่งออกเป็น ๓ ส่วน หรือ ๓ ย่าง หรือ ๓ ก้าว

พระคุณของแม่มี ๓ ก้าวย่าง คือ

๑. โดยทางปริยัติ

๒. โดยทางปฏิบัติ

๓. โดยทางปฏิเวธ

ก้าวที่ ๑.

โดยทาง *ปริยัติ* นั้น จะแสดงด้วยเรื่อง *นวังคสัตถุศาสน์ ๙ ประการ*

การ *ปฏิบัติ* ของคุณแม่นั้น จะแสดงด้วยเรื่อง *พระคุณของพระพุทธเจ้า ๙ ประการ* อีกเช่นเดียวกัน

แล้วก็ *ปฏิเวธ* การรู้แจ้งแทงตลอดของคุณแม่นั้น ก็จะแสดงด้วยบทธรรมะ ๙ ประการเช่นเดียวกัน คือ *โลกุตตรธรรม ๙*

ในชั้นนี้ขอให้รู้เรื่องคำว่า **นวังคสัตถุศาสน์ ๙** กันเสียทีก่อน ว่าเป็นเรื่องของปริยัติล้วนๆ ปริยัติอย่างยิ่ง

ปริยัติอย่างสมบูรณ์ เรียกว่า **นวังคสัตถุศาสน์ คือ องค์แห่งคำสอนของพระศาสดา ๙ ประการ.** ปริยัติโดยส่วนใหญ่เต็มที่ที่สุดแล้ว ก็มีอยู่ ๙ ประการ เรียกโดยหัวข้อว่า *สุตตะ เคยยะ เวยยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรมะ เวทัลละ.*

นวังคสัตถุสาสน์ ๙ ประการ

อย่างแรกนั้นเรียกว่า **สุตตะ** คือ ปริยัติซึ่งเป็นเรื่องคำสอน คำสอนที่เป็นตัวสูตร เป็นสูตรๆ ไป นี่เรียกว่า สุตตะ.

ถ้าคำสอนนั้นประกอบอยู่ด้วย คำเป็นคาถาบ้าง ที่ว่าอยู่ด้วยคาถาบ้าง ก็เรียกว่า **เคยยะ** คือ เจือด้วยคาถา.

ปริยัติที่เป็นไวยากรณ์ล้วนๆ เป็นคำร้อยแก้วล้วนๆ เรียกว่า **เวยยากรณ์** เป็นเรื่องคำสอนที่เป็นความร้อยแก้ว.

แล้วถ้าแต่งเป็นบทประพันธ์เรียกว่า **คาถา**ๆ คือ ร้อยกรองกันเป็นบทประพันธ์.

ถ้าเป็นคำที่พระพุทธองค์ทรงอุทาน คือ ทันออก

มาสมตามจังหวะแห่งเรื่องราว ล้นออกมา ท้นออกมา เป็นคำอุทาน นี่ก็เรียกว่า **อุทาน.**

ถ้าเป็นเรื่องสำคัญที่สุด ชื่อว่า *อิติวุตตกะ* คือ กล่าวเป็นหลักสำคัญ กล่าวไว้อย่างเป็นหลักสำคัญ โดยยืนยันว่าพระพุทธองค์ ได้ประกอบไว้ด้วยข้อความอย่างนี้จริงๆ นี่เรียกว่า เป็นหลักสำคัญ เรียกว่า **อิติวุตตะกะ** นั้นแปลว่า พระพุทธเจ้าได้กล่าวไว้อย่างนี้.

ถ้าเป็นเรื่องหนหลัง เรื่องเป็นตัวอย่าง เรื่องบทธรรมเป็นตัวอย่าง หรือตัวอย่างของคนที่ประพฤติมาแล้ว เรียกว่า ชาดก เรียกว่า ชาดก ปริยัติส่วนนี้เรียกว่า **ชาดก.**

แต่ถ้าเป็นเรื่องที่แสดงให้เห็นเป็นน่าอัศจรรย์ เป็นเรื่องปาฏิหาริย์ มีเหตุผล มีปาฏิหาริย์ และเป็นอัศจรรย์ด้วยก็เรียกว่า **อัพภูตธรรมะ** เรื่องน่าอัศจรรย์.

แต่ถ้าเป็นเรื่องที่พระองค์ ทรงถามเองตอบเอง ถามเองตอบเองๆ เป็นเรื่องๆ ไป ก็เรียกว่า **เวทัลละ** เป็นการสนทนาอย่างการตอบเอง ถามเอง.

นี่ นวังคสัตถุศาสน์ ประกอบอยู่ด้วยองค์ ๙

ประการอย่างนี้ :

สุตตะ เรื่องตัวพระสูตร

เคยยะ ถ้อยคำเจือด้วยคาถา

เวยยากรณ์ คำร้อยแก้วล้วน

คาถา เป็นบทร้อยกรองล้วนๆ

อุทาน เป็นเรื่องท้นออกมาด้วยความรู้สึกรุนแรง

อิติวุตตะกะ กล่าวยืนยันว่าเป็นอย่างนี้

ชาดก คือเรื่องแต่หนหลัง ที่เป็นเรื่องๆ ไป สำหรับเป็นทิฏฐานุคติ

อัพภูตธรรมะ เรื่องน่าอัศจรรย์

เวทัลละ เรื่องทรงถามเองตอบเอง ตามที่เห็นว่า สมควรจะถามอย่างไร จะตอบอย่างไร ในเวลาเช่นนั้น.

คำสอนของพระผู้มีพระภาคเจ้าประกอบอยู่ด้วยองค์ ๙ เรียกว่า *นวังคสัตถุศาสน์*, คำสอนของพระศาสดา ประกอบอยู่ด้วยองค์ ๙ นี่เป็นหมวดหนึ่ง เรียกว่า **หมวดปริยัติ.**

ถ้าศึกษาให้ดี ครบทั้ง ๙ องค์แล้ว จะประเสริฐที่สุด สำหรับผู้ที่จะมีความรู้เรื่องพระศาสนา.

ท่าน, คุณแม่ประกอบอยู่ด้วยคุณอย่างยิ่ง โดยปริยัติอย่างยิ่ง ต้องปริยัติถึงอย่างนี้ จึงจะเรียกว่าคุณแม่อย่างยิ่ง คุณแม่โดยสมบูรณ์ คือ มีความรู้ความเข้าใจ แล้วก็มีการปฏิบัติแล้วก็มีการเห็นแจ้งแทงตลอด.

นี่ บทบาททั้งสามของคุณแม่เป็นอย่างนี้ มีความรู้เข้าใจ และก็มีการปฏิบัติ แล้วก็เห็นแจ้งแทงตลอด.

พระคุณโดย **ปริยัติ** มีอยู่ ๙ ประการอย่างนี้ เรียกว่าความรู้หรือปริยัตินี้ เป็นสมบัติของคุณแม่ที่คุณแม่ได้พยายามเพื่อจะให้รู้เป็นอย่างยิ่ง สมแก่ความพาก–เพียร ความพยายามของคุณแม่นั้นๆ ทีนี้ก็มาถึง

ก้าวที่ ๒.

ของคุณแม่ก็คือ *การปฏิบัติ* ก้าวที่ ๑. เรียกว่า ปริยัติ ก้าวที่ ๒. เรียกว่า ปฏิบัติ ก้าวที่ ๓. เรียกว่า ปฏิเวธ.

เดี๋ยวนี้ เราจะมาพูดกันถึงเรื่อง *ก้าวที่ ๒. ก็คือ ปฏิบัติๆ; ก็ถือเอา นวหรคุณ คุณของพระอรหันต์ ๙*

อย่าง ๙ ประการนั้น เอา ๙ ประการนี้มาเป็นหลัก โดยทางปฏิบัติ.

เอาคำว่า เอาคำที่เรียกกันว่าเป็นพระพุทธคุณ ๙ พระพุทธคุณ ๙ มาเป็นตัวหลักปฏิบัติ ว่า *อรหัง สัมมาสัมพุทโธ, วิชชาจรณสัมปันโน สุคโต โลกวิทู, อนุตตโรปุริสทัมมสารถิ, สัตถา เทวมนุสสานัง, พุทโธ ภควา,* เป็น ๙ อย่าง ๙ ประการด้วยกัน เรียกว่า **พระพุทธคุณ** บางทีก็เรียกว่า **นวหรคุณ**

ประกอบอยู่ด้วยคำสำคัญที่เป็นคำกิริยาของศัพท์ก็คือว่า **อรหะ** นี้เป็นการหักสังสารวัฏฏ์ หักสังสารจักรนี่เป็นไป

และคำว่า **อาราหะ** นี้แปลว่าเว้นไกล เว้นไกลจากความชั่ว ความทุกข์ หรือความบาปทั้งหลาย

อารหะ แปลว่าผู้ควร ควรๆ แก่การบรรลุธรรม ควรแก่การเคารพบูชา

อรหะ อีกคำหนึ่ง แปลว่าไม่มีความลับ ไม่มีเรื่องลับ ไม่มีความลับคือไม่มีความชั่วที่ต้องปกปิด มีแต่การเปิดเผย **ข้อที่ ๑. เรียกว่า อรหะ** นี่ก็มีใจความอย่างนี้ แปลว่าหักเสียซึ่งสังสารวัฏฏ์ก็ได้ ควรแก่การกราบไหว้บูชาก็ได้ เว้นไกลจากสิ่งที่ควรจะเว้น แล้วก็ไม่มี

เด็กๆ ในครอบครัวของพุทธบริษัท
ต้องได้รับการอบรมให้รู้ว่า
บิดามารดา เป็นพรหม – เทพ – ครูคนแรก – อาหุเนยบุคคล;
มิฉะนั้นจะกลายเป็น เรือนมีนรกครอบครอง ฯ

ความลับ.

พระคุณข้อที่ ๒. ของหมวดนี้ก็คือว่า อรหังสัมมาสัมพุทธะ ตรัสรู้ชอบได้ด้วยพระองค์เอง ขอให้แม่ทุกคน มีการตรัสรู้ มีการรู้ มีความรู้ โดยสมควรแก่การดับทุกข์ได้ของตนเอง.

วิชาจรณสัมปันนะ มีทั้งความรู้ และมีทั้งการปฏิบัติ พูดอย่างเป็นศัพท์เป็นแสงก็ว่า มีทั้งทฤษฎีและมีทั้งปฏิบัติ อย่างภาษาฝรั่งพูดกันหน่อย ก็ว่า มีทั้งเทคนิค (TECHNIC) และมีทั้งเทคนีค (TECHNIQUE) เรียกว่า วิชาจรณสัมปันนะ.

ต่อมาเรียกว่า **สุคตะ** แปลว่าไปดีๆ ไปตรงประพฤติดี ประพฤติชอบ แล้วก็ไปได้ตรง.

ต่อมาก็เรียกว่า **โลกวิทู** เป็นผู้รู้โลก เป็นผู้รู้เท่าทันโลก.

ต่อมาเรียกว่า **อนุตตร ปุริสทัมมสารถิ** ยอดเยี่ยมในการฝึกคน ในการฝึกคน แม้แต่ฝึกลูก ฝึกหลาน ฝึกทุกคน กระทั่งว่าให้เป็นสาวกที่ดี เป็นผู้ดับทุกข์ได้ด้วยการฝึกนั้น.

ต่อมาเรียกว่า **สัตถา เทวมนุสสานัง** เป็นครูสั่งสอนได้ทั้งเทวดาและมนุษย์ พูดให้ตรงก็ว่า ทั้งคนชั้นต่ำและคนชั้นสูง มนุษย์ยังเป็นคนชั้นต่ำ เทวดาเป็นคนชั้นสูง ท่านฝึกได้ทั้งคนชั้นต่ำ และคนชั้นสูง เพราะเป็นพระศาสดาทั้งเทวดาและมนุษย์.

แล้วก็เป็นพุทธะข้อต่อมา เป็น **พุทธะ** คือเป็นผู้รู้ รู้สิ่งที่ควรรู้ แล้วก็ตื่นจากความหลับ คือ กิเลส แล้วก็เบิกบาน เบิกบาน คือ เป็นสุข.

บทสุดท้าย **ภควาๆ** เป็นผู้แจกๆๆ คือทำให้คนอื่นรู้ แจกธรรมะ แจกความรู้; พูดเป็นธรรมดาหน่อยก็ว่า แจกของส่องตะเกียง แจกพัสดุสิ่งของก็แจก ส่องตะเกียง คือ แสงสว่างหรือความรู้ก็แจก นี่เรียกว่า

พุทธคุณ ๙ อย่าง

อรหัง เป็นผู้หัก เป็นผู้ควร เป็นผู้ไม่เร้นลับ

สัมมาสัมพุทโธ รอบรู้ด้วยตนเอง ตรัสรู้ได้ด้วยตนเอง

วิชชาจรณสัมปันโน เป็นผู้สมบูรณ์ ทั้งทางทฤษฎีและทางปฏิบัติ

สุคโต ไปดี ไปตรง ไปตรงจุด ไปตรงจุดที่ดับทุกข์ได้

โลกวิทู รู้แจ้งโลก รู้เท่าทันโลก ไม่มีอะไรที่จะไม่รู้ในบรรดาเรื่องที่เกี่ยวกับโลก สิ่งที่เรียกว่า โลก ก็คือ ทุกข์ รู้โลก ก็คือ รู้ทุกข์

อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ นี่เป็นผู้ฝึกคนยอดเยี่ยม, เป็นผู้ฝึกคนอย่างยอดเยี่ยม

สัทถา เทวมนุสสานัง เป็นครูได้ ทั้งของคนชั้นต่ำและคนชั้นสูง

พุทโธ พุทโธเป็นผู้รู้ เป็นผู้ตื่น เป็นผู้เบิกบาน

ภควา เป็นผู้แจกๆๆ

ซ้ำอีกทีหนึ่ง ขอย้ำซ้ำอีกทีหนึ่ง เพราะว่าคนไหนจำไม่ได้มันก็โง่เต็มที่ ที่จำพระพุทธคุณ ๙ ไม่ได้: *อรหัง สัมมาสัมพุทโธ, วิชชาจรณสัมปันโน, สุคโต โลกวิทู, อนุตตโร ปุริสธรรมสารถิ, สัตถาเทวมนุสสานัง, แล้วก็พุทโธ, แล้วก็ ภควา.*

แม่ของเราประกอบอยู่ด้วย การปฏิบัติถูกต้องตามพระคุณทั้ง ๙ ประการ พระพุทธคุณทั้ง ๙ ประการ, แม่ของเราประพฤติชอบ ประพฤติถูกต้อง ประพฤติปฏิบัติดีอยู่ด้วยคุณ ๙ ประการ อย่างนี้ นี่เรียกว่า **พระพุทธคุณ ๙ ประการ.**

ทีนี้ก็มาถึง *ผลที่ได้บรรลุ* เรียกได้ว่า **โลกุตตรธรรม ๙** โลกุตตรธรรม ๙ อย่าง เป็นผลแห่งการบรรลุ คือ *มรรค* ๔, *ผล* ๔, *นิพพาน* ๑ ก็รวมกันเป็น ๙.

แม่ของเราประกอบอยู่ด้วย โลกุตรธรรม ๙ ขวนขวายเพื่อบรรลุโลกุตตรธรรม ๙ แล้วก็บรรลุโลกุตตรธรรม ๙ ตามสัดส่วนของท่าน นี่เรียกว่า มรรค ๔, ผล ๔, นิพพาน ๑.

ท่านทำให้มีความรู้ในเรื่อง **มรรค** แล้วทำปฏิบัติดับทุกข์ให้เป็น **ผล** ลงมา แล้วก็ปรากฏอยู่เป็น **พระนิพพาน.**

ปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธ

*ปริยัติ*ก็เป็นเรื่องของปริยัติ *ปฏิเวธ*ก็เป็นเรื่องของการปฏิบัติ และเป็นตัวผลของการปฏิบัติ; มันมีทั้งปริยัติคือความรู้ มีทั้งปฏิบัติคือการปฏิบัติ มีทั้งปฏิเวธคือความรู้ที่เป็นผลของการปฏิบัติ.

จะเป็น **มรรค ๔** ก็จะรวมเรียกว่า *วิราคะ* คือทำให้กิเลสลดถอยลงไป

พูดถึง **ผล ๔** ก็คือ ผลที่เป็น *นิโรธะ* ดับทุกข์ได้ *ปฏิเวธะ* เป็นเรื่องของการรู้แจ้งแทงตลอด ดับสิ้นแห่ง

ความทุกข์เรียกว่า ที่สิ้นสุดแห่งความทุกข์ ถ้าเรายกเอาธรรมะหมวดวิราคะทั้งหลายมาเป็นเรื่องปริยัติ มันก็เป็นเรื่องของความรู้ ทำให้เกิดความเบื่อหน่ายคลายกำหนัด มีผลเป็นการปฏิบัติ แล้วก็มีผลเป็นพระนิพพานคือปฏิเวธ นับทางมรรค ๔, ทางผลก็ ๔, ทางนิพพานก็ ๑ รวมกันเป็นเก้า ๙ อย่าง เป็นพระคุณของแม่ เป็นพระคุณของแม่ พระคุณของแม่ก็มี ๙ อย่าง **นี่มันอยู่ที่ว่า เป็นสิ่งที่มีอยู่ในจิตใจของแม่**

จงสังเกตดูให้ดี ๆ ว่า อาตมาได้เรียงหมวดธรรมเหล่านี้ อย่างลึกซึ้งหรือว่าอย่างละเอียดลออที่สุด.

เก้าอย่างทีแรก เรียกว่า **นวังคสัตถุศาสน์** ที่เป็น *สุตตะ เคยยะ เวยยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก* เป็น ๙ ประการนี้

จำกันไว้ให้ดี ๆ ว่า ตัวสูตร, ตัวสูตรที่เจือกันด้วยคาถา, ตัวเวยยากรณ์ร้อยแก้ว, ตัวคาถา, ตัวอุทานคือสิ่งที่เปล่งออกมา, อิติวุตตกะหลักที่กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า พระพุทธเจ้า ท่านกล่าวไว้อย่างนี้, ชาดกคือเรื่องหนหลัง เรื่องอุทาหรณ์ นิทัศน์อุทาหรณ์ต่าง ๆ, อัพภูตธรรมะคือเรื่องน่าอัศจรรย์, เวทัลละ ตอบเองถามเอง เรียกว่า

นวังคสัตถุศาสน์ สมบูรณ์อยู่ในพระคุณของแม่ จำไว้น่ะว่าเก้าแล้ว เก้า เก้า เป็น นวังคสัตถุศาสน์

นี้ เก้า เก้า เก้า ที่ปรากฏอยู่โดยพระคุณ เป็นหลักปฏิบัติให้เห็นชัดอยู่เรียกว่า ปฏิบัติ ๙ อย่าง ก็คือพระพุทธคุณ ๙ นั่นแหละ: อรหัง สัมมาสัมพุทโธ วิชชาจรณสัมปันโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ สัตถา เทวมนุสสานัง พุทโธ ภควา ก็ ๙ อีกเหมือนกัน.

จะพูดกันให้นึกกันสักหน่อยว่ามันขลังดี มันขลังดีเพราะมัน เก้า เก้า ทั้งนั้น เพราะยังมีโลกุตตรธรรม ๙ เก้าเข้ามาอีก ว่า มรรค ๔, ผล ๔, นิพพาน ๑ เป็น ๙ มันก็กลายเป็นสาม ๙ ขึ้นมา อะไรๆ ก็กลายเป็น ๙ เก้า เก้า เก้า.

นี่เป็น *สถาบัน* แท้จริงเป็นสถาบันแท้จริง แล้วก็ของคุณแม่ๆ คุณแม่มีสถาบันอันแท้จริง แต่คุณลูกมันโง่ คุณลูกมันโง่ คุณลูกมันโง่ร้ายกาจมันไม่รู้ สิ่งที่เรียกว่า *สถาบัน* มันไปเอาพระเจดีย์บ้าง โบสถ์วิหารบ้าง ไปเอากระดูกบ้างเป็นสถาบัน เอาก้อนอิฐ, ก้อนหิน, ก้อนปูนเป็นสถาบัน.

ขอให้รู้จักสิ่งที่เรียกว่า สถาบัน **สถาบัน แปล**

ว่า **ตั้งอยู่ในจิตใจ** ถ้าเรียกว่าเป็นสถานบันมันต้องมาตั้งอยู่ในจิตใจ ไม่ใช่มาอยู่ตามกลางดิน มาอยู่ในเจดีย์โบสถ์วิหาร สิ่งก่อสร้างถาวรวัตถุ รู้จักคำว่า สถาบัน สถาบันเสียให้ถูกต้อง คำว่า สถาบัน แปลว่า ตั้งอยู่ ถ้าตั้งอยู่ มันตั้งอยู่ในจิตใจของคุณแม่ หรือของมนุษย์ทุกคน ของพ่อแม่หรือของมนุษย์ทุกคน, นี่ตั้งอยู่เป็นสถานบัน คือมันตั้งอยู่ในจิตใจ, โดยความรู้สึกในจิตใจ รู้สึกอยู่ในจิตใจจึงเรียกว่าสถาบัน.

พระคุณของแม่นั้นเป็นตัวสถาบัน ไม่ใช่ตัวอิฐปูนโบสถ์วิหาร แม้แต่พระพุทธรูป อะไรอย่างนี้ ก็ยังไม่เรียกว่าสถาบัน ต้องเป็นความตั้งอยู่ในจิตใจของคุณแม่ ระลึกถึงอยู่ในจิตใจของคุณแม่ โดยถูกต้องโดยสมบูรณ์ จึงจะเรียกว่าสถาบัน.

สถาบัน คือ สิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจ สถาบันคือสิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจ ไม่ใช่ตั้งอยู่ตามพื้นดิน สถาบันคือสิ่งที่ตั้งอยู่ในจิตใจ คุณแม่มีสถาบันสูงสุดตั้งอยู่ในจิตใจและทุกคน และคุณลูกก็เหมือนกัน มันต้องมีอะไรที่ตั้งอยู่ในจิตใจ สถาบันต้องตั้งอยู่ในจิตใจ ไม่ใช่ตั้งอยู่ตามพื้นดิน.

พึงทราบไว้เถิดว่า
"ท่านเป็นปูชนียบุคคลอยู่เหนือเศียรเกล้าของเรา,
แต่ท่านทำงานอย่างกะรับใช้เรา
เพื่อความรอดของเราอยู่ตลอดเวลา"
ผู้ไม่สนใจในข้อนี้
ย่อมเป็นคนอกตัญญูอยู่โดยอัตโนมัติ ฯ

พระคุณของแม่เป็นบรมธรรมคือสิ่งสูงสุดของลูก แล้วก็ถ้าพยายามกันอย่างยิ่งแล้ว แม้คุณแม่ก็จะเป็นผู้บรรลุธรรมะได้ พระบาลี ว่า *อตฺถีปิ ปณฺฑิตา โหติ ตตฺถ ตตฺถ วิจกฺขณา* : ถ้ามี วิจัก คือ ประจักษ์ โดยประจักษ์แก่จิตใจแล้ว แม้เป็นสตรีก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน มิใช่เป็นบัณฑิตได้แต่บุรุษ; เดี๋ยวนี้เรายกย่องคุณของแม่ พระคุณของแม่หรือตัวแม่ว่าเป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน.

คนเขามักจะพูดกันว่า เป็นพระได้บวช ได้เรียนแล้วก็ลืมคุณของแม่ ไม่นึกถึงคุณของแม่, ไม่ให้ความเหมาะสมหรือถูกต้องแก่พระคุณของแม่ โดยถือว่าผู้หญิงนั้นทำอะไรไม่ค่อยจะได; เดี๋ยวนี้ขอให้ชี้ให้ชัดลงไปว่า แม้แต่สตรีก็เป็นบัณฑิตได้เหมือนกัน ถ้ามีธรรมะอันประจักษ์อยู่ในใจ กิจกรรมที่เป็นธรรมะมามีอยู่ในจิตใจของคุณแม่ คุณแม่เรียกว่า **ธรรมมาตา** มารดาของธรรมะ เป็นมารดาของธรรมะ กระทำจนเป็นมารดาของธรรมะ.

นี่เราคิดดูเถอะว่า ถ้าเรามี นวังคสัตถุศาสน์ มีปริยัติสมบูรณ์: สุตตะ เคยยะ เวยยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก ครบถ้วนสมบูรณ์เหล่านี้แล้ว มันก็

เรียกว่า เป็นวรรณคดีอันสูงสุด มีเวลาบรรยายกันได้เต็มที่ คิดดูกันให้ดีๆ ให้เห็นว่า ถ้าคุณแม่รุ่งเรืองอยู่ด้วยปริยัติธรรมแล้ว โลกนี้มันจะเป็นอย่างไร? *ถ้าคุณแม่รุ่งเรืองอยู่ด้วยปริยัติธรรม โลกนี้มันจะเป็นอย่างไร?*

ปริยัติธรรม คือ สุตตะ เคยยะ ไวยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตะธรรมะ เวทัลละ อย่างที่พูดมาแล้ว จะจำกันได้หรือไม่ ก็ต้องขอร้องให้จำให้ได้ จำกันให้จนได้.

สุตตะ คือ ตัวพระสูตร คือตัวสูตร, เคยยะ คือ เกี่ยวอยู่กับคาถา สูตรที่คำเจืออยู่ด้วยคาถา แล้วก็เป็นคาถาๆ คาถาล้วนๆ, แล้วเป็นเวยยากรณ์ เวยยากรณ์ คือ คำร้อยแก้วทั้งสิ้น, อุทาน คือ คำที่อุทานออกมา, อิติวุตตกะ คือ คำที่กล่าวยืนยันเป็นหลัก อยู่อย่างนั้นๆ เท่านั้น เรียกว่า อิติวุตตกะ, แล้วก็ ชาดกคือ เรื่องแต่หนหลัง ตัวอย่างทิฏฐานุคติใดๆ, อัพภูตธรรมะ เรื่องน่าอัศจรรย์โดยเรื่องก็น่าอัศจรรย์ แล้วก็มีเหตุผลอยู่ในตัว มีปาฏิหาริย์อยู่ในตัวนี่ เรียกว่า อัพภูตธรรมะ เป็นสิ่งที่น่าอัศจรรย์, แล้วก็ เวทัลละ เวทัลละ ท่านสามารถคิดคำถามขึ้นมา แล้วตอบคำถามได้ด้วยตน เพราะเป็นผู้เฉลียวฉลาด นึกคำถามขึ้นมาได้อย่างเหมาะสม ก็ตอบ

คำถามอยู่ได้ด้วยตน ใครจะถามเท่าไรก็ไม่รู้จักจน, คุณแม่ของเราเป็นอย่างนี้ ซึ่งเป็นความน่าอัศจรรย์ สามารถที่จะตอบคำถามของลูกได้ ลูกกี่คนๆ ก็สามารถตอบคำถามได้ นี่พระคุณของแม่ น่าอัศจรรย์อยู่ด้วยสิ่งที่เรียกว่า *ปริยัติ ปริยัติ.*

แล้วพระคุณของแม่มีอยู่ในส่วนการ*ปฏิบัติ* ตามคุณของพระพุทธเจ้า ซึ่งเรียกว่าพระพุทธคุณ ๙ นี่ก็น่า มันก็ต้องคล่องปากคล่องใจกันอยู่ทุกคน; ถ้าใครยังไม่คล่องปากคล่องใจ ในเรื่องพระคุณของพระพุทธเจ้า มันก็ต้องเรียกว่า แย่เต็มที.

อรหัง สัมมาสัมพุทธโธ วิชชาจรณสัมปันโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโร ปุริสทัมมสารถิ สัตถาเทวมนุสสานัง พุทโธ ภควา; มันละอายจนไม่รู้จะเอาหน้าไปไว้ที่ไหนแล้ว ถ้าไม่รู้จักพระพุทธคุณ ๙ *พระพุทธคุณ ๙ เป็นหลักปฏิบัติของพ่อแม่ เป็นหลักปฏิบัติที่ว่า* ท่าน*หักเสียซึ่งวัฏฏะหรือกองแห่งความทุกข์* ท่านปฏิบัติให้รอบรู้ถึงที่สุดได้ด้วยตนเอง, ท่านรู้ทั้งทฤษฎี รู้ทั้งปฏิบัติ, ท่านไปดีมาดี ไปดีมาดี, เป็นผู้รู้แจ้งโลก, ฝึกบุรุษได้อย่างสูงสุด, เป็นครูทั้งของเทวดาและมนุษย์, เป็นพุทธะ ผู้รู้ ผู้ตื่น ผู้เบิกบาน, เป็นภควา คือ ผู้จำแนกสิ่งที่ควรจำ

แนก.

นี้ พระคุณของแม่ พระคุณของแม่เรียกว่า โดยหลักการแห่งพระพุทธคุณก็มีอยู่ ๙ โดยการรู้แจ้งแทงตลอด คือการบรรลุพระนิพพานนี่ มันก็มีมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ มันก็เป็น ๙ อีกด้วยเหมือนกัน.

นี่จะเอากันสักเท่าไร ก็ขอให้คิดค้นให้ได้รู้สึกนึกคิดให้ได้โดยประสงค์ โดยความประสงค์ตามที่ต้องการให้นึกอยู่ในใจไว้เสมอว่า แม่รุ่งเรืองอยู่ด้วยปริยัติ, แม่รุ่งเรืองอยู่ด้วยปฏิบัติ, แม่รุ่งเรืองอยู่ด้วยปฏิเวธ, แม่มีหน้าที่ทั้งโดยปริยัติ โดยปฏิบัติ และโดยปฏิเวธ แล้วท่านก็สามารถๆ สามารถไปจนสูงสุด แล้วท่านก็รุ่งเรืองอยู่ด้วยสันติภาพ ด้วยความถูกต้อง คุณแม่อย่างนี้รุ่งเรืองอยู่ด้วยความถูกต้อง ความถูกต้อง ความถูกต้อง *สัมมาทิฏฐิ สัมมาสังกัปโป สัมมาวาจา สัมมากัมมันโต สัมมาอาชีโว สัมมาวายาโม สัมมาสติ สัมมาสมาธิ* ๘ สัมมา แล้ว *สัมมาญาณะ สัมมาวิมุตติ* อีกสองรวมเป็นสิบ ได้เป็นสิบสัมมา.

ท่านประกอบอยู่ด้วยพระคุณที่เป็นสัมมา หรือสัมมัตตะ ซึ่งเป็นธรรมะสูงสุดตามพระพุทธศาสนา

ตามหลักพระพุทธศาสนา พระธรรมประกอบอยู่ด้วยสัมมา สัมมา ๑๐ คือความถูกต้อง ๑๐ ประการ ประกอบอยู่ด้วยความถูกต้อง, มีความถูกต้อง, แล้วก็มีความเป็นสุขและเป็นประโยชน์ มีสันติภาพคือความเป็นสุขและความเป็นประโยชน์.

เดี๋ยวนี้คนมันยังลำเอียงมาก ยังเป็นคนอกตัญญูเป็นสัตว์อกตัญญู ไม่รู้คุณของแม่ ไม่รู้คุณของพ่อแม่ทั้งที่แม่ประกอบอยู่ด้วยคุณคือ นวังคสัตถุศาสน์ ๙, พระพุทธคุณ ๙, โลกุตตรธรรม ๙; นวังคสัตถุศาสน์องค์คำสอนของพระศาสดา ๙ แล้วพระพุทธคุณก็ ๙ แล้วมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ ก็ ๙ รวมเป็น สาม ๙ เก้าสามหนก็เป็น ๒๗ น่ะ.

ขอให้จำให้ได้ แม้แต่เป็นความจำก็ขอให้จำให้ได้ แล้วก็ขอให้ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็ขอให้บรรลุผลเหล่านั้นให้ได้ โดยนึกถึงพระคุณของแม่ เป็นกิจกรรมที่เรียกด้วยเกียรติยศอันสูงสุดว่า *ธรรมมาตา ธรรมมาตา ธรรมมาตา มารดาแห่งพระธรรม.*

ธรรมมาตา มารดาแห่งพระธรรม อยากจะพูดถึงคำๆ นี้ สักล้านครั้ง ล้านๆ ครั้ง ธรรมมาตา มารดา

แห่งพระธรรม ทั้งโดยปริยัติ โดยปฏิบัติ และโดยปฏิเวธ ธรรมมาตาเป็นมารดาแห่งพระธรรม.

ขออย่าได้อวดดีไปเลย **ถ้าไม่มีคุณแม่แล้ว ก็จะไม่มีอะไรเหลือ** ถ้าไม่มีคุณแม่แล้วมันก็ไม่มีอะไรเหลือ ต้องมีพระคุณโดยชั้นสูงสุดคือโดยปริยัติ โดยปฏิบัติ และโดยปฏิเวธ อย่างที่กล่าวมาแล้วว่า: โดยปริยัติเป็นนวังคสัตถุศาสน์, โดยปฏิบัติก็เป็นพระพุทธคุณ, โดยปฏิเวธก็เป็นมรรคผลนิพพาน.

ในที่สุดนี้ ก็เรียกว่า ได้แสดงคุณของแม่ในลักษณะที่ว่า แม่ของเราประกอบอยู่ด้วยองค์ประกอบ ถ้านับว่าเป็นก้าวย่าง ก็ก้าวย่างด้วยคุณธรรม ด้วยปริยัติ ด้วยปฏิบัติ ด้วยปฏิเวธ ท่านมีการก้าวไป แล้วก็มีการบรรลุถึง ท่านประกอบอยู่ด้วยคุณ ที่ควรประกอบ แล้วท่านก็มีการก้าวไป แล้วก็มีการลุถึง; แม่ประกอบอยู่ด้วยคุณค่าเหล่านี้ เป็นธรรมมาตา ประกอบอยู่ด้วยพุทธคุณ ๙, ประกอบอยู่ด้วยโลกุตตรธรรม ๙, แล้วปริยัติอีกอันหนึ่ง ก็รวมเป็นสามส่วนสามภาค.

บทบาทของคุณแม่ฟังให้ดี ถ้าฟังไม่ดีมันจะไม่มีเรื่องของคุณแม่ ถ้ามีเรื่องของคุณแม่มันจะสมบูรณ์

อยู่ด้วยปริยัติ ด้วยปฏิบัติ ด้วยปฏิเวธ ใช้คำว่าแม่ เพียงคำเดียว ก็ยังสามารถที่จะประกอบอยู่ด้วยปริยัติ ปฏิบัติและปฏิเวธ เอาพ่อไปทิ้งเสียทีก็ได้ ขอให้เหลือให้สูงสุด แต่ว่าแม่ แม่ๆ เพียงคำเดียวก็ยังประกอบได้ อยู่ด้วยพระคุณคือปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธอย่างสมบูรณ์.

ขอให้ตอบแทนพระคุณของแม่อย่างนี้ อย่าเป็นคนอกตัญญู อย่าเป็นลูกอกตัญญู ขอให้รู้พระคุณของแม่ในฐานะ ปริยัติ ปฏิบัติ ฐานะปฏิเวธกัน ด้วยกันจงทุกๆ คน.

ปาฐกถาธรรมในวันนี้ มีแต่เรื่องแม่ๆๆ แม่เท่านั้น ไม่มีอะไร เพราะ*แม่เป็นผู้เตือนจิต สะกิดใจ ให้รู้สึกถึงพระคุณของแม่ คือ มีทั้งปริยัติ มีทั้งปฏิบัติและมีทั้งปฏิเวธ.*

ทบทวน เรื่องหัวข้อกลุ่มแรกอีกทีหนึ่งว่าประกอบอยู่ด้วย **นวังคสัตถุศาสน์** มี *สุตตะ เคยยะ เวยยากรณ์ คาถา อุทาน อิติวุตตกะ ชาดก อัพภูตธรรมะ เวทัลละ* นี่มันมีอยู่จริงๆ มีได้จริงๆ ไม่เหลือวิสัย มีอยู่ได้ในพระคุณของแม่ ในลักษณะที่เป็นนวังคสัตถุศาสน์.

แล้วมันมีอยู่ได้จริงๆ ในการที่เป็น พระพุทธ

คุณ โดยหลักแห่งของพระพุทธคุณ คุณแม่มีธรรมะประกอบอยู่ด้วย **หลักแห่งพระพุทธคุณ** ว่า *อรหังสัมมาสัมพุทโธ วิชชาจรณสัมปันโน สุคโต โลกวิทู อนุตตโรปุริสทัมมสารถิ สัตถา เทวมนุสสานัง พุทโธ ภควา* ก็ ๙ อีกเหมือนกัน ๙ อยู่โดยพระพุทธคุณ ของพระพุทธเจ้าที่ตรัสไว้เป็นหลักสูงสุด นี่แม่ก็มีได้ แม่ก็มีได้โดยพระพุทธคุณของพระพุทธเจ้า แล้วก็มี **โลกุตตรธรรม ๙** คือ *มรรค ผล และนิพพาน.*

อ้าว! คนบางคนอาจจะคิดว่า นี่มันมากไปแล้ว มันสูงไปแล้ว มันบ้าแล้วก็ได้ ก็ตามใจคุณเถอะ อยากจะว่าบ้า ก็บ้าตามเรื่องของคุณ เราไม่บ้าด้วย แต่เราขอให้คุณแม่ประกอบอยู่ด้วยหลักปริยัติ หลักปฏิบัติ หลักปฏิเวธ; มีนวังคสัตถุศาสน์ ๙ มีหลักแห่งพระพุทธคุณ ๙ มีหลักแห่งมรรค ๔ ผล ๔ นิพพาน ๑ แล้วก็เป็น ๙ ด้วยกันทั้งนั้น.

นี่เรียกว่า พระคุณของแม่ปฏิบัติอยู่เป็น ๓ ก้าวย่าง **สามก้าวย่าง คือ ปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ;** จะต้องศึกษาๆ ให้รู้ รอบรู้ แล้วให้ปฏิบัติให้ได้ปฏิบัติให้ได้ แล้วก็บรรลุให้ได้ อย่าเข้าใจว่ามันเกินไป มันเกินไป ไม่ต้องรู้ เมื่อมันทอดอาลัยเสียอย่างนี้ มันก็ไม่รู้

จริงๆ ด้วยเหมือนกันมันไม่เหลือวิสัย ไม่เหลือวิสัยที่จะมีนวังคสัตถุศาสน์ ๙ มันไม่เหลือวิสัย ไม่เหลือวิสัยที่จะมี หลักการแห่งพระพุทธคุณ ๙ แล้วมันก็ไม่เหลือวิสัย ไม่เหลือวิสัยที่จะมีหลักการณ์แห่งโลกุตตรธรรม ๙ รวมกันเป็นสาม ๙ สาม ๙ โดยนัยยะดังที่กล่าวมาเป็นพระคุณของแม่ พระคุณของแม่เป็นบรมธรรมของลูก.

ขอให้นึกถึงอย่างยิ่ง นึกถึงอย่างสมบูรณ์ อย่างถูกต้องที่สุดแล้วว่า ถ้าไม่มีพระคุณของแม่แล้ว ลูกนี้มันจะเป็นอย่างไร มันจะเลวยิ่งกว่าหมา มันจะเลวยิ่งกว่าหมา หมาล้านๆ ตัวรวมกัน ถ้าไม่มีพระคุณของแม่; มันจึงต้องมีพระคุณของแม่ประกอบอยู่ด้วยอาการเก้า เก้า เก้า เหล่านี้ แล้วรับประกันได้ว่าถึงที่สุด ถึงที่สุด.

นี่คือพระคุณของแม่ มีอยู่โดยหลักเป็นสามอย่าง ทางปริยัติ ทางปฏิบัติ ทางปฏิเวธ; **ขอให้มันรุ่งเรืองอยู่ด้วยพระคุณของแม่ แล้วโลกนี้ก็จะเป็นโลกที่ไม่มีปัญหา** เดี๋ยวนี้มันไม่มีความถูกต้อง พระคุณของแม่มีแต่ความถูกต้อง ขอให้มีพระคุณของแม่แล้วจะมีแต่ความถูกต้อง เดี๋ยวนี้มันผิดไปหมดทั้ง

จักรวาล มันผิดทั้งทางเศรษฐกิจ, มันผิดทั้งทางการเมือง, มันผิดทั้งการสังคม, มันผิดทั้งการใช้เวลา สารพัดอย่าง มันผิดไปหมด มันไม่มีสันติสุข ไม่มีสันติภาพ.

ถ้ามีเรื่องของปริยัติ ปฏิบัติ ปฏิเวธโดยสมบูรณ์ โดยพระคุณของแม่แล้ว มันไม่มีปัญหาอะไรเหลืออยู่เลย เป็นสัมมัตตะเป็นความถูกต้อง ความถูกต้องโดยหลัก ๑๐ ประการดังที่กล่าวมาแล้ว.

นี้ขอให้สำนึกในพระคุณของแม่ โดยไม่ต้องเป็นสัตว์อกตัญญูอีกต่อไป โดยไม่เป็นลูกอกตัญญูอีกต่อไป เดี๋ยวนี้มันล่าเอียงกันนักเสียแล้ว มันล่าเอียงต่อพระคุณของแม่กันเสียนักแล้ว มันไม่ให้ความเป็นธรรม ไม่ให้ความถูกต้อง ไม่ให้ความสมบูรณ์สมดุลโดยพระคุณของแม่ พระคุณของแม่จะต้องสมบูรณ์สมดุลอยู่โดยหลักปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ

ขอยุติคำบรรยาย เรื่องแม่, เรื่องพระคุณของแม่, เรื่องหน้าที่ของแม่ และทุกๆอย่าง ที่เป็นเรื่องของแม่โดยประสงค์ โดยประสงค์ ประสงค์ที่จะให้เป็นอย่างนั้นโดยแท้จริง พระคุณของแม่จะต้องปกเกล้าอยู่เหนือเศียรเกล้าของคนทุกๆ คน ให้สมกับที่เขาเรียกกันโดย

หลักของภาษาว่า "มาตาปิตา มาตาปิตา" ไม่มีใครเคยพูดว่า "ปิตามาตา" ตามหลักพระบาลีมีแต่มาตาปิตา มาตาปิตา ไม่เคยพูดว่าปิตามาตา นี่ก็เพราะเห็นว่าสิ่งที่ควรจะต้องระลึกนึกถึงเป็นหลักสำคัญ เป็นส่วนใหญ่ของทั้งสิ้น ทั้งหมดนั้น ก็คือคำว่า "มาตาปิตา" คุณแม่ พระคุณของแม่ หน้าที่ของแม่ คุณค่าของแม่โดยทุกอย่างทุก ๆ ประการ.

ขอให้เจริญด้วยความถูกต้อง เจริญอยู่ด้วยความถูกต้อง ความถูกต้อง ความถูกต้องในพระคุณของแม่ในพระคุณของแม่ แล้วจะไม่มีปัญหาใดๆ เหลืออยู่ ขอให้ความประสงค์อันนี้ จงประสบความสำเร็จ ในการที่จะมีพระคุณของแม่ พระคุณของแม่โดยหลักแห่งปริยัติ ปฏิบัติ และปฏิเวธ ด้วยกันจงทุก ๆ คน และทุก ๆ ประการ ทุก ๆ ระดับชั้น ทุก ๆ หน้าที่ชนิดแห่งการงาน.

ขอยุติการบรรยายไว้ในเรื่องแม่ เรื่องแม่ เรื่องพระคุณของแม่แต่เพียงเท่านี้.

พ่อ -ฆ่า - ลูก.

ถ้าเป็นพ่อ ก็จงเป็น ให้เป็นพ่อ
เป็นเพียงให้ ผีหัวร่อ หรือพอไหว
เดี๋ยวนี้เป็น กันจนผี ขี้คร้านไย
พ่ออะไร สักว่าเป็น เช่นพ่อฟ้า.

พ่อชั้นนี้ เฝ้าพิรี้ พิไรปลอบ
ให้ชื่นชอบ สุดแต่ลูก จะปรารถนา
จะตอบลูก ตอบไม่ถูก ว่าเกิดมา
เพื่ออะไร กันหนา? ยังมืดมนท์.

พ่อไม่รู้ ให้ลูกรู้ ได้อย่างไร
จะเดินไป ทางไหน ยังสับสน
ทำอะไร ไม่ได้ ถึงเสี้ยวคน
ลูกของตน พ่อฆ่าตาย แต่เกิดมาฯ.